

L'ALARMISME DEMOGRÀFIC

Vicenç Navarro

Catedràtic de Polítiques Públiques. Universitat Pompeu Fabra, i

Professor de Public Policy. The Johns Hopkins University

25 de novembre de 2014

Periòdicament apareixen informes sobre la transició demogràfica a Europa, que indiquen que el continent s'està convertint en un lloc amb massa persones grans i amb molt pocs infants i joves, i mostren Espanya com un cas clar d'aquesta alarmant situació. Es subratlla que aquesta transició demogràfica portarà al declivi de les economies europees (i, per tant, de l'economia espanyola) a causa de la seva insostenibilitat. S'assumeix que una economia on augmenta el nombre de gent gran i disminueix la quantitat de joves és una economia que inevitablement entrarà en declivi, ja que es convertirà en una economia de consum (sobretot de recursos públics, com pensions i serveis sanitaris públics) a costa d'una economia productiva, basada, per descomptat, en la gent jove. En aquest escenari, el conflicte social ja no radica en el xoc d'interessos entre el

món del capital i el món del treball (cosa que es deia abans la lluita de classes), sinó en un conflicte entre els grups etaris, i molt en particular entre els joves per un costat i els avis (que viuen a costa dels primers) per l'altre. No és per casualitat que acostumin a ser economistes conservadors de sensibilitat liberal (que en termes populars se'ls coneix com a neoliberals) els que accentuen el suposat desastre que implica per a la viabilitat de l'Estat del Benestar - pensions i serveis sanitaris públics- l'envelliment de la població. Alarmats per aquest fet, insisteixen a dir que les pensions públiques i els serveis sanitaris s'han de reduir i privatitzar, perquè no és ni just, ni és eficient, ni és possible continuar sostenint amb l'erari públic l'Estat del Benestar, presentant com a solució a aquesta insostenibilitat la seva privatització. No és tampoc per casualitat que sigui el capital financer -la banca i les companyies d'assegurances- el que promoció aquest alarmisme demogràfic. El principal portaveu d'aquest capital, Mario Draghi, president del Banc Central Europeu, va resumir aquesta postura en unes declaracions al *Wall Street Journal*, el diari de la banca nord-americana, en què va assenyalar que l'Europa social (és a dir, l'Estat del Benestar) ja no era sostenible.

Exportant gent jove

En un llibre recent, Juan Torres i jo hem mostrat les enormes debilitats d'aquesta postura econòmica neoliberal, que no té cap evidència científica que l'avalí (vegeu *Lo que debes saber para que no te roben la pensión*, Editorial Espasa, any 2013). Comencem amb les dades, i la més immediata és que la crisi del sistema públic de pensions no té res a veure amb la transició demogràfica. Ho repeteixo, res a veure. El problema de les pensions públiques a Espanya no és que no hi hagi prou joves (que amb les seves cotitzacions socials paguen les pensions dels seus pares i avis), sinó que no hi hagi prou feina per als joves. En realitat, Espanya està exportant gent jove. No hi ha falta de joves a Espanya. El problema de les pensions està, doncs, en el mercat de treball, amb una enorme desocupació, una taxa d'ocupació molt baixa, i uns salaris molt baixos que continuen baixant. I tot plegat com a conseqüència de les polítiques públiques d'una clara sensibilitat neoliberal, que tradueixen l'enorme atac del món del capital (hegemonitzat pel capital financer) contra el món del treball. I utilitzo deliberadament el terme atac, perquè aquestes polítiques neoliberals (que consisteixen en retallades de la despesa pública social i en reformes laborals per reduir els salaris) intenten debilitar el món del treball per aconseguir més rendibilitat, la qual està arribant, no només a Espanya sinó a tot Europa, a uns nivells molt alts. El pensament neoliberal vol amagar aquesta realitat, referint-se no al conflicte capital-treball, sinó al conflicte (inexistent) entre joves i persones grans.

L'escàndol actual

L'enorme creixement de la productivitat i l'augment del percentatge de la població que treballa explica el gran creixement de la riquesa a les nostres societats, creixement que podria sostenir (i fins i tot augmentar) els estats del benestar. Aquesta situació és més que evident a Espanya, on el PIB d'avui és 24 vegades superior (en moneda constant) al que existia a principis del segle XX, dada que pel que es veu era desconeguda (o va ser ocultada) per l'anomenat Comitè de (suposats) Experts nomenat pel Govern del PP (que tenia com a objectiu -mai declarat- de mostrar que les pensions públiques s'havien de reduir). Aquests "experts" van indicar que, com que l'esperança de vida de les persones de 65 anys s'ha doblat des de principis del segle XX fins avui, l'economia espanyola no pot permetre's el luxe d'anar pagant les pensions dels avis que es continuen jubilant als 65 anys. Els anomenats experts no es van fer la pregunta lògica: per què una economia que s'ha multiplicat per 24 en el període 1900-2000, no pot pagar les pensions d'una població amb una esperança de vida als 65 anys que s'ha multiplicat per 2?

Quan els economistes neoliberals assenyalen que és injust que l'edat de jubilació (65 anys) no hagi variat des de fa una mica més de 90 anys, no diuen res sobre el fet que el nombre d'hores diàries de

treball (8 hores) al món laboral no hagi variat gens des del segle XIX. En realitat va ser John Maynard Keynes el que va predir que l'augment de la productivitat permetria que la gent treballés només 15 hores a la setmana el 2030. No es té en compte, doncs, que l'enorme creixement de la riquesa, resultat del creixement de la productivitat, permet una notable expansió de l'Estat del Benestar.

L'impacte de la productivitat

Fa uns 40 anys, el 18% de la força laboral treballava al camp a Espanya. Avui és només el 2%, i amb el que aquest percentatge produeix hi ha prou aliment per mantenir la població espanyola. Imagineu-vos la ridiquesa que hauria significat que algun economista hagués dit en aquell moment, fa 40 anys, que Espanya es moriria de fam avui -any 2014- com a resultat de falta de treballadors al camp. Doncs una situació idèntica passa amb les pensions. El fet que el 2050 hi haurà, en lloc de 2,4 treballadors per pensionista (amb dades del 2010), només 1,15, no ha de ser cap problema, perquè 1,15 treballadors produiran més riquesa de la que avui produeixen 2,4. És més, qualsevol país pot escollir pagar les pensions a través de fons generals de l'Estat (com ja fan molts països) en lloc de fer-ho a través de les cotitzacions socials. I hi ha prou riquesa al país per sostenir l'altament popular Estat del Benestar.

El problema, doncs, *no és la falta de riquesa, sinó la distribució de la riquesa*, el tema clau del qual el capital (és a dir, la gran banca i la gran patronal) no vol que es parli, ja que és el màxim beneficiari de les polítiques públiques que han afavorit sistemàticament les seves rendes a costa de les rendes del treball. A l'inici de la crisi, Espanya es gastava 66.000 milions menys en el seu Estat del Benestar del que s'hauria d'haver gastat pel seu nivell de riquesa econòmica. I no se'ls gastava perquè l'Estat no els recollia. A Espanya la majoria de la població que estem en nòmina paguem en impostos un percentatge dels nostres ingressos semblant (només lleugerament inferior) a la mitjana dels ciutadans de la UE-15 (el grup de països de semblant nivell de desenvolupament econòmic al d'Espanya). En canvi, els que deriven els seus ingressos de la propietat del capital paguen només un 10% del que fan els seus homòlegs a la UE-15. I aquests tenen un enorme poder polític i mediàtic. S'adonen de per què es parla tant de transició demogràfica i tan poc de la redistribució de la riquesa?